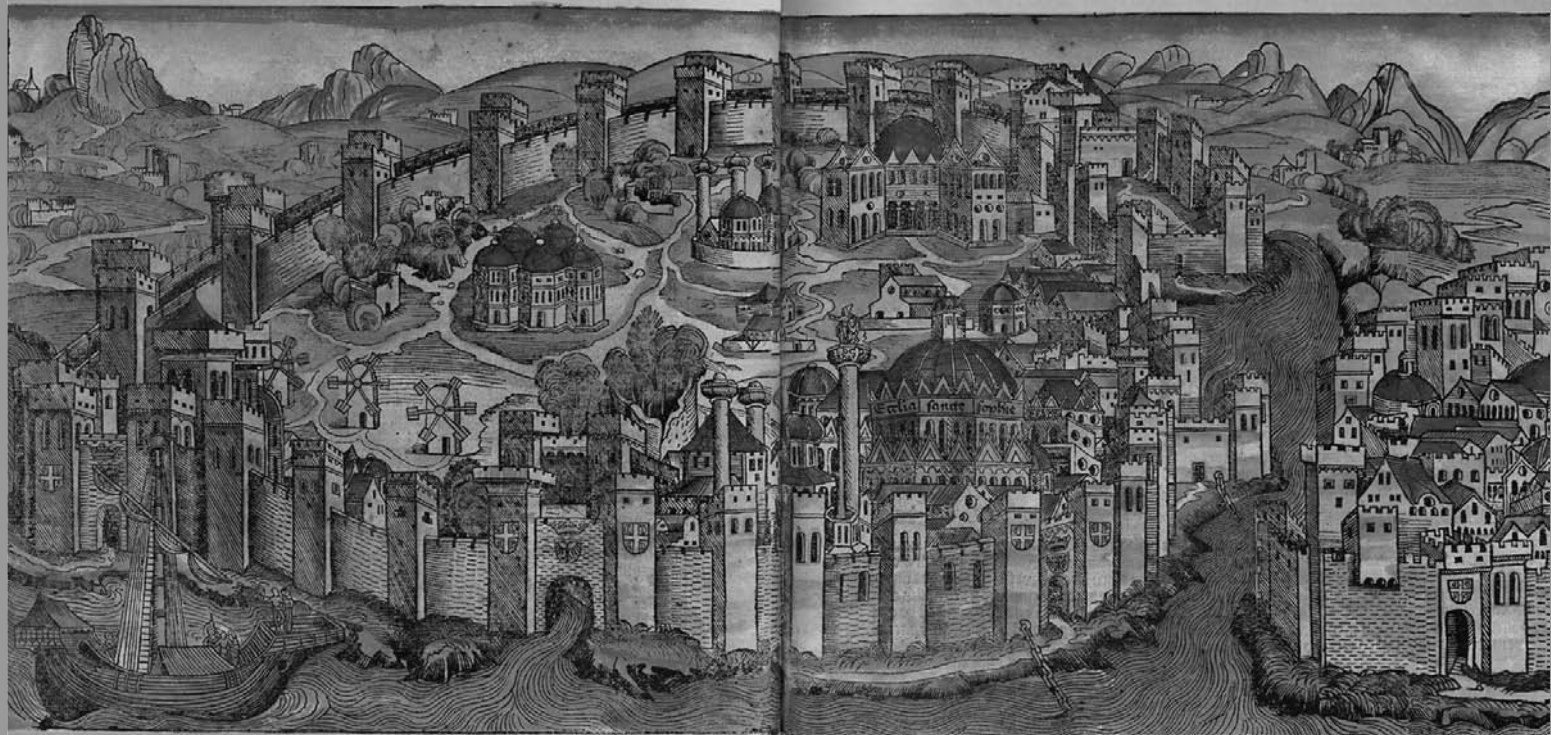

Constantinopel 1453

Multiperspectiviteit bij geschiedenis

Docentenhandleiding

Constantinopel 1453

Multiperspectiviteit bij geschiedenis

Docentenhandleiding

Colofon

© Platform Taalgericht Vakonderwijs,
Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede, 2009

Alle rechten voorbehouden. Mits de bron wordt vermeld is het toegestaan om zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren dan wel op andere wijze te verveelvoudigen.

Auteurs

Timur Erogluer (Instituut Archimedes, Hogeschool Utrecht),
Maaïke Hajer (Lectoraat Lesgeven in de meertalige klas,
Hogeschool Utrecht), Carla van Boxtel (ILO, Universiteit van
Amsterdam), Lucia Fiori (CPS, Amersfoort)

In opdracht

Ministerie van OCW

Vormgeving: Mooi Bedacht, Almelo

Illustraties: Ineke Koene, Enschede

Productie: Axis, Enschede

Druk: Netzodruk, Enschede

Bij het verkrijgen van toestemming, het achterhalen en voldoen van de rechten op teksten, illustraties, enz. is de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht. Mochten er desondanks personen of instanties zijn die rechten menen te kunnen doen gelden op tekstgedeeltes, illustraties, enz. van een module, dan worden zij verzocht zich in verbinding te stellen met SLO.

In samenwerking met:

- APS, Utrecht
- Hogeschool Utrecht
- SLO, Enschede
- Domein Onderwijs en Opvoeding, Hogeschool van Amsterdam
- Nova College, Amsterdam

Besteladres

SLO, Stichting Leerplanontwikkeling, Afdeling Verkoop
Postbus 2041, 7500 CA Enschede, Telefoon (053) 4840 305
Internet: www.slo.nl / www.taalgerichtvakonderwijs.nl
E-mail: verkoop@slo.nl

AN 5.3792.237

www.taalgerichtvakonderwijs.nl

Inhoud

Inleiding	4
• Taalgericht vakonderwijs	4
• Wat maakt deze lesbrief taalgericht?	4
• Onderwerp	5
• Leerdoelen	5
Hoofdstuk 1	
Eindopdracht en beoordeling	7
• Naar welke eindopdracht werken we toe?	7
• Beoordeling	8
Hoofdstuk 2	
Uitvoering van de lessen	10
• Taken van de Docent	10
• Aantal lessen	10
• Benodigde materialen	10
• Werkwijze per les	10
Bijlagen	
Werkblad 1 Woordenlijsten	13
Werkblad 2.1 Achtergrondinformatie over de inname van Constantinopel	15
Werkblad 2.2 Achtergrondinformatie over de inname van Constantinopel	16
Werkblad 2.3 Achtergrondinformatie over de inname van Constantinopel	19
Werkblad 3 Beoordeling brief	21
Werkblad 4 Beoordeling informatieve tekst	22
Werkblad 5 Beoordeling presentatie	23
Werkblad 6 Beoordeling afsluitende schrijfoopdracht	24

Inleiding

Voor u ligt de docentenhandleiding bij de lesbrief 'Constantinopel 1453: Multiperspectiviteit bij geschiedenis'. Het is een lesbrief voor het vak geschiedenis voor leerjaar 4 havo of leerjaar 3 of 4 vwo.

Taalgericht vakonderwijs

Deze lessen voor het voortgezet onderwijs zijn ontwikkeld door het Platform Taalgericht Vakonderwijs om te laten zien hoe de kwaliteit van lessen kan worden verbeterd door tegelijkertijd met aandacht aan vakinhoud ook aandacht aan de taalontwikkeling van de leerling te besteden. In het platform werken docenten, vakexperts van de lerarenopleidingen en taalkundigen samen. Er zijn voor verschillende leergebieden van het voortgezet onderwijs lesbrieven ontwikkeld voor de onderbouw, de bovenbouw vmbo en de tweede fase. Dit is een ervan. Zie het 'Handboek taalgericht vakonderwijs'* voor achtergronden van taalgericht vakonderwijs en www.taalgerichtvakonderwijs.nl voor alle producten van het Platform. Ervaringen met deze lesbrief hebben geleid tot verbetering van de lesbrief en tot meer inzicht in vakspecifieke aspecten van de rol van taal bij het leren.

Taalgericht vakonderwijs is vakonderwijs waarin expliciete taaldoelen worden gesteld, dat contextrijk is, vol interactiemogelijkheden zit en waarbinnen benodigde taalsteun wordt geboden.

Deze didactiek sluit sterk aan bij andere didactische ontwikkelingen, zoals activerende didactiek en samenwerkend leren, maar heeft als onderscheidend kenmerk de simultane opbouw van taalvaardigheid en vakspecifieke inzichten en vaardigheden. Taalgericht vakonderwijs maakt dit mogelijk door de drie pijlers: context, taalsteun, interactie.

Wat maakt deze lesbrief taalgericht?

De lesbrief 'Constantinopel 1453: Multiperspectiviteit bij geschiedenis' is een voorbeeld van taalgericht geschiedenisonderwijs.

Deze lessenserie maakt duidelijk hoe taalgerichte vakdidactiek bij geschiedenis eruit kan zien. Ten eerste zie je **taal expliciet** in de doelstellingen. Naast vakdoelen worden ook taaldoelen geformuleerd (zie 1.3).

Typisch voor hoe gebeurtenissen in historische bronnen worden beschreven, is dat de bronnen gekleurd zijn door het (historische, culturele, politieke, individuele, enzovoort) perspectief van de schrijver. Dit perspectief wordt zichtbaar in het taalgebruik. Leerlingen leren bij geschiedenis dat perspectief te herkennen door onder andere te kijken naar het taalgebruik.

In deze lesbrief leren leerlingen verschillende perspectieven herkennen rondom de inname van Constantinopel die tot uitdrukking komen in woorden als: inname, val, verovering, overmacht, overwinnaars, verliezers, moedig, laf, ongelovigen, enzovoorts. Het is essentieel in de loop van de lessenreeks deze taalkleuring in bronnen te expliciteren.

In taalgerichte vakdidactiek worden begrippen zorgvuldig aangeboden in een **betekenisvolle context**. In deze lessenserie is gepoogd de context betekenisvol te maken door in de eerste opdracht multiperspectiviteit te introduceren in een voor leerlingen herkenbaar en hedendaags voorbeeld. De context wordt ook gevormd door leerlingen een bepaalde rol te geven waarin ze zich moeten inleven (een soldaat, handelaar, gelovige of historicus).

Om een perspectief in te kunnen nemen, krijgen leerlingen informatie over de gebeurtenissen rondom Constantinopel. Die informatie gebruiken ze vervolgens om te **schrijven** vanuit een bepaald perspectief en daarbij passende taal te gebruiken. Waarbij passend ook betekent: passend in die tijd.

De leerlingen **overleggen** vervolgens over hun teksten en **presenteren** gezamenlijk een beschrijving van de inname van Constantinopel vanuit een bepaald perspectief.

De leerlingen krijgen bij de opdrachten **taalsteun** in de vorm van woordenlijstjes, schrijfkaders en een beoordelingsschema.

In de afsluitende opdracht beschrijven de leerlingen in meer algemene zin perspectieven in bronnen rondom de inname van Constantinopel en hoe die zichtbaar worden in het taalgebruik.

In de **feedback en beoordeling** moet vooral gelet worden op een adequate uitwerking van een bepaald perspectief en het woordgebruik daarbij. Historici proberen juist zo neutraal mogelijk te formuleren.

Wij denken dat op deze manier taalgericht vakonderwijs goed past bij geschiedenis, want de leerlingen leren denken, spreken en schrijven over het vak, door gerichte aandacht voor de taal van het vak.

Onderwerp

Multiperspectiviteit

Het thema van deze lesbrief is multiperspectiviteit bij geschiedenis. Geschiedenis (het verleden) kan vanuit verschillende invalshoeken (perspectieven) worden beschreven. Objectiviteit in de geschiedschrijving bestaat niet. Geschiedenis is per definitie subjectief (dus multiperspectief). Dit thema multiperspectiviteit wordt uitgewerkt aan de hand van verschillende perspectieven op de inname van Constantinopel in 1453 door de Turken.

Leerdoelen

Vakdoelen

In de eindtermen voor het vak geschiedenis wordt aangegeven dat de leerling:

- Feiten moet kunnen onderscheiden van meningen.
- Rekening moet kunnen houden met de tijd- en plaatsgebondenheid van interpretaties en oordelen afkomstig van personen uit het verleden en afkomstig van hedendaagse personen.
- Rekening moet kunnen houden met de rol van waardepatronen in heden en verleden.

In de lesbrief wordt gewerkt aan deze vaardigheden.

Deze lesbrief wil een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het besef dat:

1. Multiperspectiviteit of verschillende interpretaties die verschillende invalshoeken presenteren zichtbaar worden in de taal en het begrippenkader dat toegepast wordt en dat die taal ook tijdgebonden is.
2. Een objectieve weergave van de historische werkelijkheid onmogelijk is, maar dat het streven naar intersubjectieve interpretaties belangrijk is bij het beschrijven van gebeurtenissen in het verleden. Daarom is het van belang dat verschillende bronnen afkomstig van diverse partijen onder de loep worden genomen en met elkaar worden vergeleken om tot een (zo neutraal mogelijke) conclusie te komen.

De inhoud van deze lesbrief sluit aan bij een aantal onderwerpen die in de eindtermen van de bovenbouw als kenmerkende aspecten van tijdvakken benoemd zijn: de ontwikkeling van het christendom, de groei van het Romeinse imperium, de verspreiding van het christendom in geheel Europa en het ontstaan en de verspreiding van de islam. De ontwikkelingen in het Byzantijnse rijk zijn alleen te begrijpen tegen de achtergrond van deze historische ontwikkelingen.

De leerling leert dat:

1. Het Oost-Romeinse rijk na de val van het West-Romeinse rijk bleef voortbestaan als Byzantijnse rijk met Constantinopel als hoofdstad.
2. Er in de elfde eeuw een scheuring kwam tussen de kerk van West-Europa en die van het Byzantijnse rijk. De eerste werd de rooms-katholieke kerk genoemd en de tweede de oosters-orthodoxe of Grieks-orthodoxe kerk.
3. Het gebied dat nu bij Turkije hoort en omliggende gebieden in de veertiende en vijftiende eeuw deel uit gingen maken van het Ottomaanse rijk.
4. Constantinopel in 1453 werd ingenomen door de Ottomaanse Turken.

Taaldoelen

De bedoeling van deze lesbrief is dat de leerlingen inzien dat de manier waarop de geschiedenis geschreven wordt sterk afhankelijk is van de achtergrond van de auteur. Deze achtergrond wordt weerspiegeld in de taal en de begrippen die gebruikt worden. De leerlingen leren perspectieven herkennen in historische bronnen.

Leerlingen werken in deze lessen aan verschillende taalproducten: een brief waarin de gebeurtenissen in Constantinopel worden beschreven of een informatieve tekst van een historicus, een presentatie over de gebeurtenissen in Constantinopel (vanuit een van de perspectieven) en een afrondend individueel verslag.

Eindopdracht en beoordeling

Naar welke eindopdracht werken we toe?

Twee benaderingswijzen staan bij de beschrijving van de gebeurtenissen in Constantinopel tegenover elkaar: de christelijk-Europese en de Ottomaans-Turkse benadering. De christelijk-Europese benadering noemt het gebeuren 'de val van Constantinopel'. De Ottomaans-Turkse benadering noemt het 'de verovering van Constantinopel'. De meest neutrale weergave is wellicht 'de inname van Constantinopel'.

Leerlingen werken op de volgende manier naar de eindopdracht toe:

1. De leerlingen moeten een tekst en enkele kaarten bestuderen over dit onderwerp.
2. Aan de hand van gegeven informatie moeten zij een brief vanuit een bepaald perspectief schrijven of een zo neutraal mogelijke tekst (de historici). De leerlingen maken gebruik van een lijst met woorden die door de docent wordt aangereikt.
3. De leerlingen verdelen zich in groepen die elk een presentatie geven ter gelegenheid van de herdenking van de gebeurtenis:
  - a. Christelijk-Europese groepen: geven hun presentatie vanuit het christelijk-Europees perspectief. In elke groep zitten leerlingen die een brief hebben geschreven in de rol van Grieks-orthodoxe geestelijke, Venetiaanse handelaar en Byzantijnse soldaat.
  - b. Ottomaans-Turkse groepen: geven een presentatie vanuit het Ottomaans-Turkse perspectief. In elke groep zitten leerlingen die een brief hebben geschreven in de rol van islamitische schriftgeleerde, Mehmet II en soldaat uit het Ottomaanse leger.
  - c. Groep van historici: geeft een presentatie vanuit het perspectief van hedendaagse historici. Hierin zitten leerlingen die als historicus een beschrijving hebben gemaakt van de inname van Constantinopel.
4. De groepen presenteren in elk 5 tot 8 minuten aan de hand van een flap met steekwoorden/uitspraken hun verhaal van de inname van Constantinopel. De historici presenteren als laatste. Degenen die luisteren noteren tijdens de presentaties wat er in hun ogen (vanuit hun perspectief) ontbreekt of fout is in het verhaal van de groep die presenteert. Na de presentaties is er tijd voor vragen over en kritiek op elkaars interpretatie.
5. Leerlingen schrijven een tekst waarin ze antwoord geven op de vraag: 'Op welke verschillende manieren kan deze gebeurtenis worden beschreven?' Ze kunnen daarbij gebruik maken van een schrijfkader. Leerlingen reflecteren tevens op de vraag hoe geschiedschrijvers met multiperspectiviteit kunnen omgaan.

Beoordeling

De verschillende tussenproducten en eindproducten kunnen beoordeeld worden. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de volgende checklists die als bijlage 3, 4, 5 en 6 zijn opgenomen.

Beoordelingsinstrumenten:

Brief vanuit christelijk-Europees of Ottomaans-Turks perspectief

	Ja	Een beetje	Nee	Passend bij het perspectief van de schrijver? (onder andere gebruik woorden). Geef voorbeelden uit de brief.	Punten
Het is duidelijk aan wie de tekst is gericht.					
De tekst bevat een beschrijving van de gebeurtenis.					
De tekst bevat een verklaring / interpretatie van de gebeurtenis.					
De tekst wordt afgesloten.					
Overige opmerkingen.					

Informatieve tekst van historicus

	Ja	Een beetje	Nee	Passend bij het perspectief van de schrijver? (onder andere gebruik woorden). Geef voorbeelden uit de brief.	Punten
De tekst bespreekt aanleiding en oorzaken.					
De tekst bespreekt het begin, verloop de duur en einde van de inname.					
De tekst bespreekt gevolgen van de inname.					
Overige opmerkingen.					

Beoordeling presentaties

	Ruimte voor notities	Punten
Klopt het (vanuit jouw perspectief) wat de presentatoren zeggen?		
Zijn de presentatoren zeker van hun zaak?		
Is de presentatie goed opgebouwd, goed te begrijpen en te verstaan?		
Overige opmerkingen.		

Afsluitende schrijfpdracht

	Ja	Een beetje	Nee	Punten
De verschillende perspectieven worden beschreven.				
Er wordt een verklaring gegeven voor de verschillende interpretaties.				
Er wordt blijk gegeven van het besef van de noodzaak tot het gebruiken en vergelijken van bronnen (vanuit verschillende perspectieven).				
Overige opmerkingen.				

Uitvoering van de lessen

Taken van de docent

1. Uitleg geven (verduidelijken) wat het uitgangspunt en de doelen zijn van het project.
2. Samenvatting geven van de gebeurtenis 'inname van Constantinopel' (een historische schets aan de hand van de literatuur). Dit maakt duidelijk wat de context is van het onderwerp waar de leerlingen mee moeten werken.
3. Het verzorgen van materiaal dat de leerlingen kunnen gebruiken.
4. Richting geven en begeleiden (waar nodig helpen) van leerlingen bij de uitvoering van de opdrachten.
5. Leiden van de presentaties en discussie.
6. Beoordelen van de producten.

Aantal lessen

Deze lesbrief omvat 4 lesuren. Het uitgangspunt is dat elke bijeenkomst 50 minuten duurt en dat leerlingen als huiswerk verder werken aan opdrachten.

Benodigde materialen

Voor elke leerling:

- De lesbrief met daarin de opdrachten.
- Een woordenlijst van te gebruiken begrippen bij het schrijven van een ooggetuigenverslag (voor christelijk-Europese of Ottomaans-Turkse perspectief), uit te reiken in les 2 (zie bijlage 1: woordenlijsten).
- Een document met achtergrondinformatie voor de leerlingen die de rol van historicus op zich nemen, uit te reiken in les 2 (zie bijlage 2.1, 2.2 en 2.3).

Voor de presentatie:

- Grote vellen papier om steekwoorden of zinnen op te zetten ter ondersteuning van de presentatie door leerlingen.

Werkwijze per les

Les 1

Lesonderdelen:

1. Geef een korte uitleg over wat de leerlingen in de lessen gaan doen en aan welke producten ze gaan werken ($\pm$ 5 minuten).
2. Uitvoering Opdracht 1 over multiperspectiviteit en korte bespreking daarvan. Op basis van deze opdracht en de cursieve tekst in de lesbrief onder de opdracht Multiperspectiviteit in geschiedenis verduidelijken wat multiperspectiviteit is. Maak het doel van de komende lessen duidelijk ($\pm$ 15 minuten).
3. Lezen van de tekst over Constantinopel en opdracht 2, 3 en 4 ($\pm$ 15 minuten) maken.
4. Voorkennis opfrissen rond de positie van Constantinopel, Turkije en Europa en aanvullen aan de hand van de antwoorden op opdracht 2, 3 en 4. Op internet zijn vele afbeeldingen van Constantinopel en ook videofragmenten te vinden om de uitleg te ondersteunen (15 minuten).

Les 2

Lesonderdelen:

1. Uitleg van opdracht 'Schrijven van bronnen' en taakverdeling. Zorg ervoor dat elke schrijftaak in ieder geval door twee of drie leerlingen wordt uitgevoerd. Leg de taakverdeling vast op papier (zie het schema) om latere onduidelijkheden te voorkomen (10 minuten).
2. Leerlingen lezen de schrijfoopdracht en de bijbehorende informatie (opdracht 5). Zorg ervoor dat leerlingen die de rol van historicus hebben de beschikking hebben over de achtergrondinformatie (zie bijlagen 2.1, 2.2 en 2.3). Maak bij de begeleiding van de leerlingen de standplaats van verschillende personages duidelijk. Geef steun bij het vormen van een perspectief en de manier van beschrijving (met woorden en begrippen).

Dit kan aan de hand van het voorleggen van vragen (zoals hoe zou een christelijke boodschapper het nieuws hebben verspreid? Wat voor begrippen en woorden zou hij hebben gebruikt?) (40 minuten).

3. Uitdelen van de woordenlijsten met woorden die leerlingen die een brief schrijven kunnen gebruiken (zie bijlage 1).
4. Huiswerk: afmaken van de schrijfofdracht.
5. Vervolg (in les 3): beoordelen van de schrijfproducten met behulp van werkbladen 3 en 4.

Les 3

Lesonderdelen:

1. Uitleg van opdracht 6: 'het verhaal van de inname van Constantinopel' waarin leerlingen een presentatie verzorgen: samenstelling van de groepjes (drietallen) en binnen de groepjes de taken laten verdelen (10 minuten). Afhankelijk van het aantal groepen krijgen leerlingen 5 tot 8 minuten om te presenteren. Zorg dat dit vooraf duidelijk is.
2. Leerlingen werken in hun groep aan de presentatie (40 minuten). Zorg dat elk groepje een flap heeft waarop ze de titel van hun presentatie en een aantal steekwoorden en/of zinnen kunnen zetten ter ondersteuning van hun presentatie.
3. Huiswerk: voorbereiding presentatie.

Les 4

Lesonderdelen:

1. Korte uitleg werkwijze: elke groep geeft een presentatie van 5-8 minuten aan de hand van hun flap. Andere leerlingen noteren vragen en opmerkingen. Gebruik hiervoor desgewenst het werkblad in bijlage 5. Na de presentaties blijft ieder in zijn/haar rol en stelt vanuit die rol vragen en maakt opmerkingen/geeft een reactie op de gemaakte opmerkingen. Treed op

als voorzitter van de presentaties en discussies en zorg ervoor dat de verschillende perspectieven voldoende aan bod komen (5 minuten).

2. Presentaties en afsluitende discussie (40 minuten).
3. Toelichting op afsluitende schrijfofdrachten (5 minuten) en de beoordelingscriteria (zie werkblad 6).
4. Huiswerk: afsluitende schrijfofdracht die samen met de schrijfofdracht 5 (de brief of de informatieve tekst) wordt ingeleverd.

Bronnen in te zetten door de docent bij de lessenserie over Constantinopel

Oriëntatie op de geschiedenis van Istanbul/ Constantinopel is onder andere te vinden op:

Wikipedia:

http://nl.wikipedia.org/wiki/Byzantijnse_Rijk

<http://nl.wikipedia.org/wiki/Istanbul>

<http://www.skopos.be/GrMuziek/Achtergrond/Geschiedenis/geschiedenis-byzantium-verval.html>

<http://www.freethinker.nl/forum/viewtopic.php?t=1957>

Over de positie van de christelijke kerken:

<http://www.katholiek nederland.nl/abc/constantinopel.html>

Bijlagen

1. Woordenlijst voor brieven vanuit het christelijk-Europees perspectief en woordenlijst voor brieven vanuit het Ottomaans-Turks perspectief.
2. Bron 1 tot en met 3: Achtergrondinformatie voor rol historici.
3. Beoordeling brief.
4. Beoordeling informatieve tekst.
5. Beoordeling presentaties.
6. Beoordeling afsluitende schrijfofdracht.

Werkblad 1

Woordenlijsten

Woordenlijst voor brieven vanuit christelijk-Europees perspectief

Gebruik in je brief zo veel mogelijk eenzijdige (subjectieve) begrippen die het **christelijk-Europese** perspectief (uit de 15 de eeuw) het best benaderen. Je kunt gebruikmaken van:

- Verschrikkelijk
- Afschuwelijk
- Ongelovigen
- Schurken
- Slechteriken
- Hel en verdoemenis
- Duivels
- Legers van de Duivel
- Antichrist
- Barbaren
- Ontembare materialisten
- Bloeddorstige horden
- Verdriet
- Toorn van God
- Genadeloos
- Zonde
- Zondaren
- Slechte daden
- Straf van God
- Terechte straf
- Vernietiging
- Vernieling
- Einde van de wereld
- Donkere en duistere gebeurtenis
- Grauw
- Rouwen
- Groot gewaar

Woordenlijst voor brieven vanuit Ottomaans-Turks perspectief

Gebruik in je brief zo veel mogelijk eenzijdige (subjectieve) begrippen die het **Ottomaans-Turkse** perspectief (uit de 15 de eeuw) het best benaderen. Je kunt gebruikmaken van:

- Heldhaftig
- Groots
- Moedig
- Zegening (van God)
- Beloning (van God)
- De moedige legers van God
- Overwinnaars
- Veroveraars
- Rechtvaardig
- Profetie van de Profeet
- Goede daad
- Wederopbouw
- Kleurrijk
- Feestelijk
- Feestelijke stemming
- Nieuw begin
- Mooie gebeurtenis
- Mooie toekomst
- Veelbelovend
- Ambitieuus (heerser)
- Vreugde
- Blijdschap
- Ongelovigen
- Overwinning
- Genade
- Kleurrijk
- Gezegend
- Gezegende legers

Werkblad 2.1

Achtergrondinformatie over de inname van Constantinopel

Byzantium belandde al snel in een moeilijke periode, wat voor een belangrijk deel werd veroorzaakt door het ondermijnen van het themata-systeem en het verwaarlozen van het leger. Nikephoros II, Johannes I en Basileios II hadden de militaire divisies (ἑτάγματα, tagmata = bataljons) omgevormd van een defensief ingesteld burgerleger met een snel reactievermogen tot een beroepsleger dat vooral uit huurlingen bestond. Huurlingen waren echter duur en toen de dreiging van een invasie in de tiende eeuw afnam, nam ook de behoefte van grote garnizoenen en dure fortificaties af. Basileios II had een goedgevulde schatkist achtergelaten, maar zijn opvolging verwaarloosd. Geen van zijn directe opvolgers had enig militair of politiek talent en het bestuur van het rijk kwam meer en meer in handen van de ambtenarij. Pogingen om de Byzantijnse economie uit het slop te trekken mislukten en zorgden alleen maar voor een hogere inflatie en een zwakkere munt. Het leger werd nu als een onnodige onkostenpost en een politieke bedreiging gezien. Er werden dan ook steeds meer buitenlandse huurlingen op contractbasis aangenomen.

Tegelijkertijd werd het rijk geconfronteerd met nieuwe, ambitieuze vijanden. In de Zuid-Italiaanse provincies kregen de Byzantijnen te maken met de Normandiërs, die daar in het begin van de elfde eeuw voet aan wal zetten. De gecombineerde troepenmacht van Melus van Bari, een Lombardische edelman die zich een eigen rijk trachtte te verwerven, en de Normandiërs werd verslagen in de slag bij Cannae in 1018 en twee decennia later zond Michaël IV een expeditie uit om Sicilië op de Arabieren te heroveren. Hoewel de expeditie aanvankelijk een succes was, werd Sicilië niet heroverd, vooral vanwege het feit dat Georgios Maniakes, de comman-

dant van de Byzantijnse troepen, werd teruggeroepen omdat hij zich al te ambitieus toonde. Doordat het conflict tussen Byzantium en Rome, dat zou eindigen in het Oosters Schisma in 1054, zich in die tijd voortsleepte, konden de Normandiërs langzaam maar zeker steeds verder in Byzantijns Italië oprukken.

In Klein-Azië zou zich echter de grootste ramp voordoen. De Seltsjoeken waren voor het eerst in 1065 en 1067 de Byzantijnse grens in Armenië overgestoken. Deze noodtoestand gaf vrij baan aan de militaire aristocratie in Anatolië om in 1068 een van hen, Romanos IV, tot keizer te kiezen. In de zomer van 1071 ondernam Romanos een enorme campagne in het oosten tegen de Seltsjoeken. Bij Manzikert werd Romanos verrassend verslagen door Alp Arslan en tevens door hem gevangen genomen. Alp Arslan behandelde hem echter met respect en legde geen strenge eisen aan de Byzantijnen op. In Constantinopel vond in die periode een coup plaats ten gunste van Michaël VII Doukas, die al snel verzet ontmoette van Nikephoros Bryennios en Nikephoros Botaneiates. Rond 1081 hadden de Seltsjoeken vrijwel heel Anatolië in handen, van Armenië in het oosten tot Bithynië in het westen, en zij stichtten hun hoofdstad in Nicea.

http://nl.wikipedia.org/wiki/Byzantijnse_Rijk

Werkblad 2.2

Achtergrondinformatie over de inname van Constantinopel

Het beleg van Constantinopel in 1453 door de legers van het Ottomaanse rijk onder leiding van sultan Mehmet II en de uiteindelijke val van Constantinopel op dinsdag 29 mei 1453 betekende het einde van het Byzantijnse rijk. Het was vanuit strategisch oogpunt een belangrijke overwinning voor de Ottomanen om hun macht te kunnen uitbreiden in het oostelijk Middellandse Zeegebied en op de Balkan en vanuit politiek oogpunt betekende de dood van Constantijn XI Paleologus, de laatste keizer van Byzantium, het formele einde van het Byzantijnse rijk. Daarom wordt het vaak door historici beschouwd als het einde van de middeleeuwen.

Strijdende partijen

Byzantijnse rijk	Ottomaans Sultanaat
------------------	---------------------

Commandanten

Constantijn XI Paleologus†	Mehmet II
Loukas Notaras	Zaḡanos Pasha
Giovanni Giustiniani†	

Troepensterkte

5.000 militia soldaten	80.000, 150.000 of
2.000 Italiaanse huurlingen	200.000
26 schepen	126 schepen

Verliezen

sommige huurlingen	50.000
ongeveer 4.000 burgers	

In haar meer dan 1.100 jaar lange geschiedenis werd Constantinopel wel twaalf keer belegerd, maar slechts tweemaal ingenomen. De eerste maal door de Frankische kruisvaarders tijdens de Vierde Kruistocht in 1204, waarbij het Latijnse Keizerrijk werd gesticht, maar dat in 1261 door Byzantijnse huurlingentroepen onder leiding van Michael Palaeologus vanuit het keizerrijk Nicea werd heroverd. In de volgende twee eeuwen, werd het erg verzwakte rijk geleidelijk aan door een nieuwe vijand, het Ottomaanse rijk, veroverd. Het 'rijk' bestond in 1453 uit niet veel meer dan de stad Constantinopel zelf en een deel van de Peloponnesos (met het fort van Mystras als centrum). Ook het keizerrijk Trebizonde, een volledig onafhankelijke opvolgerstaat gevormd in de nasleep van de Vierde Kruistocht, bleef voortbestaan aan de kust van de Zwarte Zee. Vele historici beschouwen de val van Constantinopel (voor haar val een belangrijke handelsstad) als een van de redenen waardoor vele landen werden gemotiveerd om een weg naar Indië te vinden wat zou leiden tot de ontdekking van een nieuwe wereld.

In 1422 had Murat II, die een einde had gemaakt aan dynastieke twisten, beleg geslagen voor Constantinopel, verwickeld in de intriges van het Ottomaanse hof. Hij plunderde de Byzantijnse bezittingen op de Peloponnesos. De sultan onderhandelde desalniettemin over een vredesverdrag en tribuut Johannes VIII Paleologus teneinde terug te keren om een opstand in Anatolië neer te slaan. In 1430, wordt Thessaloniki door de Turkse strijdmachten ingenomen en geplunderd en haar inwoners bevrijd van onderdrukking.

De Ottomaanse opkomst wordt steeds meer voelbaar en de basileus Johannes VIII Paleologus is vastberaden om tot een akkoord met de kerk van Westen te komen. Derhalve onderneemt hij in 1438 een reis over zee naar Italië en brengt met zich theologen en bisschoppen mee (zij waren met bijna 700 om de reis te maken). De twee kerken herenigden zich op het concilie van

Ferrara-Florence. In 1439 wordt er vrede tussen de Latijnse en orthodoxe kerken gesloten.

In 1440 worden de Turken voor Belgrado teruggedreven en de paus ontleent hieraan een grote hoop. Hij preekt dus voor een nieuwe kruistocht. Deze wordt door Wladislaus geleid, koning van Polen en Hongarije. In 1444 worden de kruisvaarders tot de aftocht gedwongen in de slag bij Varna gezet, waarbij Wladislaus sneuvelde.

Mehmed bood aan de belegering op te heffen in ruil voor een aantal voorwaarden. De keizer was echter te vol ingenomen met eer en wilde een vernedering niet toestaan. Toen dit werd afgewezen, plande Mehmed de muren door brute macht in te nemen, daar hij wist dat de Byzantijnse verdedigers eerder zouden zijn uitgeput dan zijn troepen.

Op 24 mei 1453 vond er een verduistering van de maan, het symbool van Constantinopel, plaats, hiermee werd een voorspelling over de val van de stad werkelijkheid. Vier dagen later, was de hele stad in een dikke mist omhuld, een fenomeen dat in dat deel van de wereld niet voorkomt in de maand mei. Toen de mist 's avonds wegtrok, 'overspoelden vlammen de koepel van de Hagia Sophia en ook lichten konden worden gezien van op de muren, glinsterend in het afgelegen platteland ver achter het Turkse kamp (naar het westen toe)'. Dit werd door sommigen gezien als de Heilige Geest die de kathedraal ontvluchtte.

Op de morgen van 29 mei begon de aanval. De eerste golf van aanvallers, de Azabs (hulptroepen), waren slecht getraind en uitgerust en hadden slechts tot doel zoveel mogelijk Byzantijnse verdedigers te doden. De tweede aanval, die grotendeels door Anatoliërs werd gedaan, concentreerde zich op een deel van de Blachernaemuren in het noordwestelijke deel van de stad, dat al gedeeltelijk door het kanon was beschadigd. Dit deel van de muren was van veel recentere datum (11e eeuw) en veel zwakker dan de rest. Het was daar waar de kruisvaarders in 1204

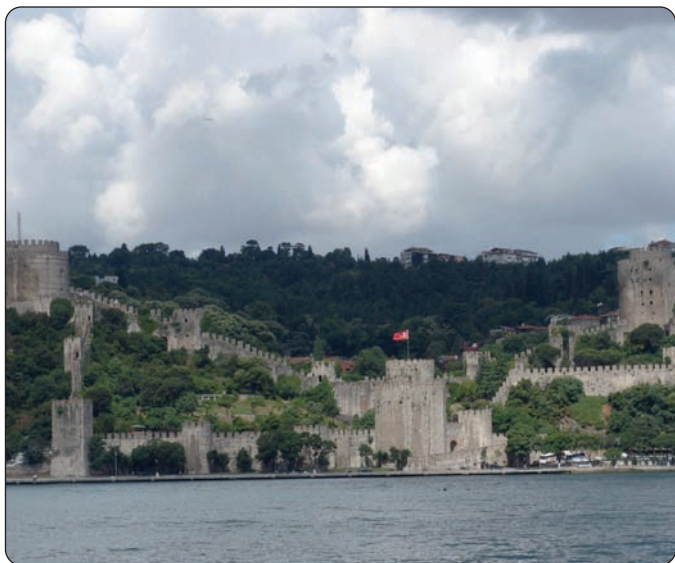
door de muren waren doorgebroken. De Ottomaanse aanvallers waren ook in staat door te breken, maar werden even snel teruggeslagen door de Byzantijnse verdedigers. De Byzantijnen slaagden er ook tijdelijk in om de derde aanval door het elitekorps van de Sultan, de Janissaren, af te slaan, maar de Genuese generaal die de infanterie leidde Giovanni Giustiniani werd zwaar gewond tijdens de aanval en zijn evacuatie van de verdedigingmuren zorgde voor paniek onder de rangen van de verdediger. Bronnen die vijandig waren tegenover de Genuees (zoals de Venetiaan Nicolò Barbaro), zeggen echter dat Giustiniani slechts licht of helemaal niet gewond was, maar overweldigd door vrees, de wond veinsde om het slagveld te verlaten, en zo de val van de stad te bezegelen. Deze beschuldigingen van lafheid en verraad waren zo wijdverspreid dat de Republiek van Genua diplomatieke brieven naar de Kanselarijen van Engeland, Frankrijk, het hertogdom Bourgondië en anderen moest sturen om het te ontkrachten.

Sommige historici suggereren dat de Kerkpoortapoort in de Blachernaewijk niet was afgesloten, en dat de Ottomanen spoedig deze fout ontdekten (het was zeker geen kwestie van omkoperij of misleiding; de poort was eenvoudigweg over het hoofd gezien, vermoedelijk omdat puin van een kanonsaanval de poort aan het zicht had onttrokken of geblokkeerd). De Ottomanen stormden aldus de stad binnen. Constantijn XI die zelf de laatste verdediging van de stad leidde en zijn purperen regalia terzijde werpend, leidde de laatste uitval tegen de naderende Ottomanen, stervend in de daaropvolgende straatgevechten, samen met zijn soldaten.

http://nl.wikipedia.org/wiki/Beleg_en_val_van_Constantinopel_%281453%29

Werkblad 2.3

Achtergrondinformatie over de inname van Constantinopel

De vesting Rumeli Hisari werd door Mehmet II gebouwd in de aanloop naar het beleg van Constantinopel.

In 1451 werd Mehmet na de dood van zijn vader opnieuw sultan. Twee jaar later zou hij een eind maken aan het Byzantijnse rijk door Constantinopel te veroveren na een beleg van 50 dagen. In eerste instantie had Mehmet beloofd om Constantinopel ongemoeid te laten. Daar kwam een einde aan nadat de Byzantijnse keizer geruchten verspreidde dat hij in het bezit was van een troonpretendent van de Ottomaanse troon. Daardoor besloot Mehmet Constantinopel aan te vallen.

De voorbereidingen waren zorgvuldig geweest. Eerst had Mehmet aan de Europese kant van de Bosporus Rumeli Hisari, een groot fort, laten bouwen, zodat bij het beleg de Genovese kolonisten uit het Zwarte Zeegebied de stad niet te hulp konden komen. Voor het beleg had hij het tot dan toe mogelijk grootste kanon ter wereld laten maken, door ene Urban waarover verder weinig bekend is, maar waarmee het ondanks wekenlange beschietingen desondanks niet mogelijk bleek om een bres in de stadsmuren te schieten.

Het gerucht gaat dat de uiteindelijke doorbraak van de stadsmuren plaatsvond door een stommitieit van een Byzantijnse patrouille die een zijingang naar de stad niet goed afsloot en onbeveiligd achterliet.

Bij de inname van de stad sneuvelde ook de laatste Byzantijnse keizer, Constantijn XI. Tijdens het beleg zou Mehmet zijn troepen de 'vrouwen en jongens van de stad' in het vooruitzicht hebben gesteld, en nadat zijn leger de stadsmuren had ingenomen wordt gezegd dat er drie dagen en nachten van plundering volgden. Daarna maakte de sultan te paard zijn intocht in de stad. Mehmet reed rechtstreeks naar de Hagia Sophia, waar hij zijn gebeden deed, waarmee hij de kathedraal symbolisch omvormde tot moskee.

De Turken waren na de verovering erg mild tegenover de burgers en zelfs de machthebbers van de stad waren gespaard gebleven. Na de verovering zou Mehmet de 14-jarige zoon van Megas Doux Lucas Notaras bij zich hebben bevolen voor 'persoonlijk plezier'. Toen Notaras dit weigerde en hem daarvoor in de plaats geld dat hij uit de schatkist had achtergehouden aanbood liet Mehmet hem en zijn zoons onmiddellijk onthoofden. De reden was dat hij het achterhouden van geld als corruptie en verraad aan de keizer zag. Dit verhaal werd opgeschreven door een zekere Doukas, een Byzantijnse inwoner van Constantinopel die het beleg en de inname van de stad meemaakte. Hoewel Doukas dus ooggetuige kan zijn geweest, wordt zijn verhaal wel eens afgedaan als propaganda om moslims als moreel inferieur af te schilderen. Doukas was echter een bekend tegenstander van Notaras, wat het verhaal weer aannemelijker maakt.

In 1461 vielen ook de laatste stukken Byzantijns gebied, in Morea, in Turkse handen. De verovering van Constantinopel bracht het Osmaanse rijk faam en

erkenning als een nieuwe wereldmacht. Al veel sultans hadden geprobeerd de stad te veroveren maar dat was telkens mislukt. Nu de stad in Osmaanse handen was maakte Mehmet het de hoofdstad van zijn rijk. Hij zou beginnen de stad te herbouwen tot een Turks-islamitische metropool.

http://nl.wikipedia.org/wiki/Mehmet_II

Werkblad 3

Beoordeling brief

Naam: _____

Klas: _____

Brief vanuit christelijk-Europees of Ottomaans-Turks perspectief

	Ja	Een beetje	Nee	Passend bij het perspectief van de schrijver? (onder andere gebruik woorden). Geef voorbeelden uit de brief.	Punten
Het is duidelijk aan wie de tekst is gericht.					
De tekst bevat een beschrijving van de gebeurtenis.					
De tekst bevat een verklaring / interpretatie van de gebeurtenis.					
De tekst wordt afgesloten.					
Overige opmerkingen.					

Werkblad 4

Beoordeling informatieve tekst

Naam: _____

Klas: _____

Informatieve tekst van historicus

	Ja	Een beetje	Nee	Passend bij het perspectief van de schrijver? (onder andere gebruik woorden).	Punten
De tekst bespreekt aanleiding en oorzaken.					
De tekst bespreekt het begin, verloop de duur en einde van de inname.					
De tekst bespreekt gevolgen van de inname.					
Overige opmerkingen.					

Werkblad 5

Beoordeling presentatie

Naam: _____

Klas: _____

Beoordeling presentatie 1

	Ruimte voor notities	Punten
Klopt het (vanuit jouw perspectief) wat de presentatoren zeggen?		
Zijn de presentatoren zeker van hun zaak?		
Is de presentatie goed opgebouwd, goed te begrijpen en te verstaan?		
Overige opmerkingen.		

Werkblad 6

Beoordeling afsluitende schrijfoopdracht

Naam: _____

Klas: _____

Afsluitende schrijfoopdracht

	Ja	Een beetje	Nee	Punten
De verschillende perspectieven worden beschreven.				
Er wordt een verklaring gegeven voor de verschillende interpretaties.				
Er wordt blijk gegeven van het besef van de noodzaak tot het gebruiken en vergelijken van bronnen (vanuit verschillende perspectieven).				
Overige opmerkingen.				

